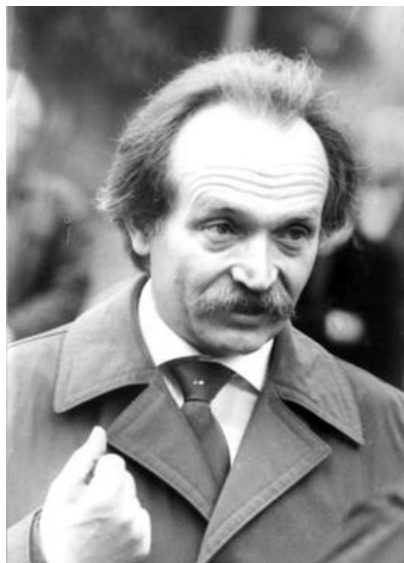

ЧОРНОВІЛ В'ячеслав Максимович (24. 12. 1937, с. Єрки Катеринопільського р-ну Київської обл., нині с-ще Звенигородського р-ну Черкаської обл. — 25. 03. 1999, поблизу м. Бориспіль Київської обл., похований у Києві) — політичний діяч, журналіст, публіцист, один із провідних діячів українського руху спротиву 2-ї половини 20 ст. Чоловік [О. Антонів](#), [А. Пашко](#), батько [Т. Чорновола](#). Народний депутат України (1990—99). Герой України (2000, посмертно). Державна премія України імені Т. Шевченка (1996). Міжнародна журналістська премія імені Н. Томаліна (1975). Орден князя Ярослава Мудрого 5-го ступеня (1997).

Його родина зазнала переслідувань з боку радянської влади, однак він ріс під впливом російсько-комуністичної ідеології: у школі був відмінником, очолював піонерську та комсомольську організації, організовував молодіжні бригади для допомоги колгоспу, видавав газету, проводив політико-виховну роботу. 1955 вступив на філологічний факультет Київського університету імені Т. Шевченка, після 2-го курсу перевівся на факультет журналістики. Під час навчання почався процес глибокої трансформації його світогляду, а внутрішня опозиційність до тоталітарної системи набирала чітких форм. Ч. виступав проти рутини у викладанні, писав критичні статті до газет, організовував культурні заходи для студентів — походи до театрів, музеїв, на виставки. Уже на 2-му курсі відійшов від комсомольської активності, натомість зосередився на пробудженні національної свідомості серед однолітків. У цей період остаточно став на позиції боротьби проти комуністичної партійної диктатури та за національне визволення України. Через свою активну

позицію опинився під загрозою відрахування з університету, але уникнув цього завдяки участі в будівництві доменної печі у м. Жданов (нині Маріуполь Донецької обл.). Після повернення до університету продовжив брати участь у літературних студіях, зустрічах із письменниками, які повернулися з таборів, став активним членом Клубу творчої молоді.

Після закінчення університету 1960, незважаючи на право залишитися працювати у Києві, через свої погляди не отримав призначення у столиці. Переїхав до Львова, де працював на телебаченні, просуваючи теми національної культури та творчості молодих шістдесятників. 1963 повернувся до Києва для завершення кандидатської дисертації та активно долучився до діяльності київських шістдесятників, поширення самвидаву. Працював на будівництві Київської ГЕС, у газетах «Молода гвардія», «Друг читача». 1965, під час нових масових арештів української інтелігенції, разом із [І. Дзюбою](#) та [В. Стусом](#) відкрито виступив проти репресій, став організатором петиційних кампаній протесту, а також автором 2-х знакових книг — «Правосуддя чи рецидиви терору?» та «Лихо з розуму» (надруковані за кордоном), що викривали суть радянсько-комуністичних репресій. За громадянську позицію Ч. звільнено з роботи та позбавлено права працювати за фахом. 1966 його засудили до 3-х місяців примусових робіт за відмову свідчити на суді над [Богданом](#) і [Михайлом Горинями](#), [М. Зваричевською](#), [М. Осадчим](#), 1967 — до 3-х р. ув'язнення за підготовку книги «Лихо з розуму».

Після звільнення 1969 створив підпільний самвидавний журнал «Український вісник», що став важливим джерелом поширення інформації про рух спротиву і радянські репресії (за 2 роки підготував 6 випусків). Наприкінці 1971 розпочав створення правозахисної організації — Громадського комітету захисту [Н. Строкатої-Караванської](#). 12 січня 1972 знову заарештований, за участь у редагуванні «Українського вісника» та зберігання «антирадянських» матеріалів засуджений до 6-ти років колонії суворого режиму та 3-х років заслання. Покарання відбував у таборах в Мордовії та Якутії (РФ). За кілька тижнів до завершення терміну заслання у квітні 1980 його заарештували і за сфабрикованою кримінальною справою засудили до 5-ти р. ув'язнення в таборі для кримінальних злочинців. 1983 умовно звільнений, відбував випробувальний термін у с-щі Покровське (Якутія) на цегельному заводі. У таборах і на засланні не припиняв боротьби — писав звернення, голодував, протестував, вступив до Української Гельсинської групи (УГГ). Його називали «зеківським генералом».

1985 після понад 13-ти років неволі повернувся в Україну. Скориставшись політикою «перебудови», активізував визвольну діяльність, згуртував однодумців, відновив видання «Українського вісника» вже як легального журналу. Ініціював відновлення УГГ, створив першу українську громадсько-політичну організацію 2-ї половини 1980-х рр. — Українську Гельсинську спілку (УГС). Разом із братами Михайлом і Богданом Горинями підготував її програмний документ — «Декларацію принципів УГС». Формально головою Виконавчого комітету УГС, за пропозицією Ч., був [Л. Лук'яненко](#), але фактичне лідерство у перший період діяльності Спілки здійснював він.

Він прагнув створити масову національно-демократичну організацію за зразком «народних фронтів» у Східній Європі. Спочатку скептично ставився до ідеї створення [Народного руху України](#) (НРУ), оскільки ініціатива походила від письменницького середовища, де було багато членів комуністичної партії, але згодом відіграв важливу роль у його структуризації. На Установчому з'їзді НРУ 1989 закликав до об'єднання радикалів і поміркованих задля формування потужної антикомуністичної сили, 1990 відстояв концепцію НРУ як громадської організації, а не партії, вважаючи, що саме така форма дозволить об'єднати ширші верстви. У тому ж році став депутатом ВР УРСР і головою Львівської облради. На чолі облради ініціював глибокі політичні та економічні зміни, зробив Львівщину «островом свободи», де вперше в УРСР проголошено національні символи, розпочато дерусифікацію, реформу місцевої влади. Виступав за координування роботи з Івано-Франківською та Тернопільською облрадами у рамках Галицької асамблеї з метою об'єднання зусиль 3-х облрад, у яких більшість мандатів отримали представники демократичного блоку, для спільного протистояння союзній і республіканській владі.

Під час серпневого путчу 1991 став одним із ініціаторів захоплення обкому КПУ у Львові. Був одним із ініціаторів ухвалення [Акта проголошення незалежності України](#) 24 серпня 1991. У грудні того ж року балотувався у Президенти України від НРУ та інших сил. Хоча посів 2-е місце (23,27 %), вибори посилили його авторитет демократичного лідера. Після виборів виступав за реформу НРУ, перетворення його на опозиційну політичну силу, що спрямовувала владу на розбудову демократичної, правової, національної держави. 1992 внаслідок суперечок погодився на колективне керівництво з [І. Драчем](#) і М. Горинем, у грудні того ж року очолив НРУ одноосібно.

Під його керівництвом розроблено «Концепцію державотворення в Україні» — стратегічний документ, що окреслював вектори національного, політичного та економічного розвитку. 1994 обраний депутатом ВР України по мажоритарному округу в Тернополі, активно

працював над ухваленням Конституції України 1996. У середині 1990-х рр. закликав до єднання національно-демократичних сил, проте на парламентських виборах 1998 праві сили виступили роз'єднано, у НРУ почалися внутрішні суперечності. У березні 1999 після з'їзду опонентів, які оголосили його усуненням, Ч. розпочав регіональні поїздки з метою повернути організаційну єдність НРУ, більшість організацій підтримали його як голову партії.

Трагічно загинув в автокатастрофі за нез'ясованих обставин. Був ідеологом державної незалежності України, провідником інтелектуальної еліти, організатором масового демократичного руху. Він створив інформаційну систему НРУ, налагодив видання газет і бюлетенів, зокрема тижневика «Час-Тіме» (1995), заснував видавництво «Час», що публікувало знакові праці українських інтелектуалів, послідовно виступав за національне самоствердження, демократію та реформи. Незважаючи на поразку на президентських виборах, залишався моральним авторитетом для мільйонів українців. Жертовність, принциповість і стратегічне мислення зробили його символом української незламності. На честь Ч. названо вулиці у багатьох населених пунктах України (також встановлено пам'ятники, погруддя, меморіальні дошки), низку шкіл, 2003 засновано щорічну журналістську премію його імені. Надруковано збірники «В'ячеслав Чорновіл. Політика та правда життя» (ч. 1—3, 1998—99), «В'ячеслав Чорновіл. Твори» (т. 1—10, 2002—15), «В'ячеслав Чорновіл: Біографія, статті, цитати» (2003; усі — Київ).

Рекомендована література

1. «Він спалахнув смолоскипом...»: Спогади... спогади... спогади... Дубно, 1999;
2. Давимука С. Незабутній народний голова. Львівський період державотворчої діяльності В. Чорновола. 1990—1992 // Молодь України. 2003, 11 квіт.;
3. Секо Я., Бондаренко С. В'ячеслав Чорновіл: постать на тлі доби // Укр. істор. біографістика: забуте і невідоме. Т., 2005;
4. Деревінський В. На гребені боротьби. Діяльність В'ячеслава Чорновола у другій половині 1980-х рр. К., 2010;
5. Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл: Нарис портрета політика. Т., 2011;
6. Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл: журналіст, борець, державотворець. Т., 2013;
7. Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл: дух, що тіло рве до бою. Х., 2016;
8. Деревінський В. В'ячеслав Чорновіл. Х., 2017.

[В. Ф. Деревінський](#)

Бібліографічний опис:

Чорновіл В'ячеслав Максимович / В. Ф. Деревінський // Енциклопедія Сучасної України [Електронний ресурс] / Редкол.: І. М. Дзюба, А. І. Жуковський, М. Г. Железняк [та ін.] ; НАН України, НТШ. — К. : Інститут енциклопедичних досліджень НАН України, 2025. — Режим доступу: <https://esu.com.ua/article-890626>

2001-2025 © Ця енциклопедична стаття захищена авторським правом згідно з чинним законодавством України ([докладніше](#)).